CUM AU DISPĂRUT ȘASE SATE RĂZEȘEȘTI DE PE HARTA MOLDOVEI *

C. MERIȘCA

Moto : *„Stăpînii cu ocini multe înghit ocinile cu stăpîni mulți". (R. Rosetti — Pămîntul — sătenii și stăpînii în Moldova).*

*

„A umblat dumnealui cu meșteșug și a cumpărat aceste sate". (Condica Miclăușană).

*

„Neavînd altă ce face" și „sătui de arșițile strîmbătăților". (Condica Șcheiană).

*

„(. . .) fiindcă într-această moșie dumnealui boeriul este răzăș". (Condica Miclăușană).

Urmărind cauzele înstrăinării ocinilor strămoșești și mijloacele folosite de boieri pentru a le acapara, vom face referințe concrete la situația de pe „marea feudă a Miclăușenilor", din ținutul Romanului — astăzi localitate în jud. Iași — feudă închegată între 1591—1815, care oferă nu numai variate dar și tipice împrejurări și exemple în această problemă.

În general, actele de vînzare-cumpărare apar, oficial, ca tranzacții cinstite, ocinile răzeșești fiind cumpărate cu bani gheață și vîndute „de bună-voie, de nime siliți nici asupriți" etc. Adevăratele cauze, nevoile de tot felul, presiunile exercitate, tertipurile multiple ale boierilor nu apar relatate direct în zapisele care erau doar încheiate la porunca și sub ochii boierului iar grămăticii nu scriau, se înțelege, ceea ce nu convenea stăpînilor.

Cel mai adesea, nu e vorba de o singură cauză, ci de un *complex de împrejurări potrivnice*, de o acumulare în timp a nenorocirilor, a nevoilor și a constrîngerilor de tot felul, pe care poporul nostru, în prudența și înțelepciunea sa, în specifica sa discreție în suferință și-n exprimarea sa metaforică și eufemistică le numește : sabie, tulburare, urgie, năpastă, silnicie, belea, strîmtorare, cădere la strîmtoare, pustiire, strîmbătate, asupreală, răutate etc. — de fapt acumularea mizeriei, anii de foamete, calamitățile naturale (seceta mai ales), războaie, năvăliri, jafuri, abuz de putere, constrîngeri, ignoranță, înșelăciuni, exploatarea nenorocirilor, birul, datoriile, lăcomia celor puternici.

Urmașii lui Miclăuș vornicul (c. 1380—1440) erau desigur mazili și răzeși. Ei aveau, oricum, conștiința că sînt oameni liberi și au stăpînit satul și moșia Miclăușeni precum și, parțial, cel puțin, sate și moșii vecine, ca : Drulești (în sudul satului Butea de azi), Găurenii de alături și altele.

---

* **Articolul reprezintă un capitol din monografia istorică, în manuscris, a Miclăușenilor.**

Stăpînirea lor a durat cam un secol şi jumătate (c. 1450—1600). Cînd în 1591 se hotărăsc să-şi vîndă, „de nime nevoiţi, nici asupriţi, ci de a lor bună voie", ocinile strămoşeşti tocmai *vistierului* Simion Stroici, cine ştie ce grele presiuni şi nevoi i-o fi împins să facă acest lucru ? Doar trei dintre ei, Răsteu stolnicel, Crăste Gaţe (Gagea) neamiş şi Georgie Mitiutel, probabil fraţi, împreună cu nepoţii de soră, nu participă la vînzare, nefiind se vede de acord şi protestează la scaunul domnesc. E o ultimă încercare de rezistenţă. Dar Simion Stroici le dă 600 de zloţi tătăreşti, adăugaţi la cei 3 800, preţul dintîi al cumpărării Miclăuşenilor şi le închide astfel gura. Se pare că cei care-i vînduseră prima oară locuiau în satul Miclăuşeni, pe care l-au părăsit acum, plecînd poate pe alte ocini ale lor, cine ştie pe unde în cuprinsul Moldovei, iar aceştia care au protestat locuiau în Druleşti şi au continuat să rămînă acolo, căci la 1679 încă e pomenită aici familia Gagea [1], de unde şi numele locului de azi, între pămînturile CAP Butea.

Din documentele existente referitoare la satele răzeşeşti urmărite de noi reiese că au existat unele perioade de mari frămîntări, nenorociri şi lipsuri materiale, ca cea, de pildă, dintre 1587—1627. Aşa se explică cum, în decurs doar de vreo 30 de ani, ocinile satului Găureni sînt cumpărate şi vîndute de vreo şapte ori. Astfel, Stanca, fiica lui Luca Dereptate, vinde sorei sale Anghelina, care cumpără pămînt şi de la nepotul ei, Condrea, fiul Maricăi. Dar, în martie 1594, Anghelina, la rîndul ei, îşi vinde partea moştenită şi ocinile cumpărate lui Văscan vistiernicelul şi popii Sava din Lăţcani, motivînd că : „a fost multă tulburare, mare răutate, foamete şi vinire altor neamuri în pămîntul Moldovii" [2]. În 1603, popa Sava vinde ce-a cumpărat lui Simion Stroici, marele vistiernic. Acesta face danie lui Georgie armaşul, sluga sa, care va vinde lui Ştefan Bene. La 1627, copiii lui Ştefan Bene şi vărul lor Toma îşi vînd ocinile lui Lupu Prăjescu [3].

În 1663 a fost foametea „cea mare" şi „moşnenii" din Şărăţei vînd şi zălogesc pămînturi. În 1669 se răscumpără, dar actul s-a pierdut, căci între timp au năvălit tătarii [4]. Foametea devenise aproape cronică de vreme ce din cînd în cînd se simte nevoia să se specifice că „pe vremea foametei celei mari", spre a se face distincţia între aceasta şi cea obişnuită. La 1685, pe vremea lui Dumitraşcu-Vodă, iarăşi apare foametea cea mare şi însăşi faţa popii Dumitru din Şărăţei, Todosia şi cu fiica sa, Dafina, dăruiesc ocinile lui Enache grămăticul „ca să le scoată din foamete" [5].

Sărăcirea răzeşilor pe de o parte, *lăcomia boierilor* pe de alta constituie caracteristică socială dominantă a secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea. În ce situaţie disperată se vor fi găsit unii răzeşi, dacă, de pildă în 1635, un Isac şi fiul său Vasile din Săconi (e vorba de satul Săbăoani, din apropiere de Miclăuşeni) vînd lui Lupu Prăjescu a opta parte dintr-o casă !

---

[1] Arhivele Statului Bucureşti, Condica moşiei Miclăuşani (ms. 818) şi Arhivele Statului Iaşi, Condica Miclăuşană (ms. 1798), cap. Druleşti, doc. 25.

[2] *Ibidem*, cap. Găureni, doc. 1 şi 2.

[3] *Ibidem*, doc. 1—7.

[4] Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a statului, vol. III, Buc., 1968, doc. 1946 ; Arh. St. Bucureşti, M-rea Doljeşti, ms. 602, f. 201.

[5] Cat. doc. mold.., vol. IV, Buc. 1970, doc. 943 ; Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, ms. 602, doc. 64, f. 129.

şi ce lăcomie din partea boierului respectiv [6]! În 1786 (august 24), văduva lui Andrei Fedeleşanu, ajungînd la mare strîmtorare, vinde livada sa din Fedeleşeni boierului Dimitrie I. Sturza, scuzîndu-se parcă în act, faţă de ceilalţi răzeşi, de gestul ei disperat: „pe toţi i-am înghiat şi i-am îndemnat să o cumpere, neavînd eu copii ca să o clironomisască şi nime n-au vrut să o cumpere, ci numai dumnealui cuconul Dumitrachi" [7]. Cumpărarea unor pămînturi răzeşeşti de către boier ajunge să fie considerată — în acte — ca un gest de milostenie, de binefacere. De pildă în 1808 (ian. 19), Maria preuteasa, soţia răposatului preot Irimie din Fedeleşeni, rămînînd săracă, capătă invoire de la domnie să-şi vîndă ocinile lui Dimitrie I. Sturza vornicul, care „este răzeş în trupul moşiei", dar pentru care „m-am rugat dumisale ca să li cumpere dumneaului, căci după preţul ci să suisă la mezat nu eram mulţumită şi dumneaului *milostivindu-să* s-au primiit" [8].

Birurile apăsătoare şi de tot felul erau adesea cauza, mărturisită sau nu, a înstrăinării ocinilor. Într-un act scris la Miclăuşeni, la 20 aprilie, fără an, dar în perioada 1626—1630, se arată cum răzeşii din Druleşti: Gligore Juncul, Ionaşco Floare şi alţii vînd boierului Lupu Prăjescu două ocini ale lui Pătraşco, pentru 3 taleri şi 8 potronici, ca să-i plătească dajdea. Pătraşco era desigur consăteanul lor şi era pesemne plecat; oricum, n-avea cu ce-şi plăti birul [9].

Se mai desprinde o realitate din documente: *boierii dispuneau de bani*, putînd concura cu uşurinţă orice alt eventual cumpărător care s-ar fi ivit dintre răzeşi. Un singur exemplu dintre multele: În 1791 (iulie 12), Ion fiul diaconului Ursachi din Fedeleşeni, vinde ocina sa, motivînd: „(...) fiindcă nime n-au vrut ca să-mi de arătaţii bani, ci numai dumnealui banul (Dimitrie I. Sturza — n. n.) ne-au dat deplin plata" [10].

Dispunînd de bani, *împrumutul* devenea o cauză a pierderii pămînturilor, căci răzeşii nu se puteau achita şi deci era totodată un mijloc pentru boieri de a le răpi ocinile. Astfel Lupu Prăjescu îl împrumută pe răzeşul Toader Şaptemese din Druleşti, iar acesta, neputîndu-se plăti de datorie, Prăjescu cere şi i se întăreşte carte domnească, în 1626, prin care se dispune „a ţine şi a opri toată partea de ocină, cu tot vinitul ce va fi" a amintitului răzeş, „pentru căci este el datoriu cu nişte bani şi nu va el să-i deie banii" [11].

Lipsa de bani a răzeşilor, a ţărănimii în genere, ducea la *depăşirea termenului de răscumpărare* în cazul cînd se iveau totuşi răzeşi care, în virtutea dreptului de protimisis, ar fi avut întîietate la cumpărare şi, nevoind să li se înstrăineze ocinile în mîini boiereşti, aveau dreptul să întoarcă ei banii înapoi boierului, răscumpărînd pămîntul vîndut. De pildă la 3 iunie 1798, Alex. Ioan Calimah voievod eliberează hrisov că Dimitrie I. Sturza, biv vel postelnic, a cumpărat în total de la răzeşii din Fe-

---

[6] Arh. St. Buc., ms. 818 şi Arh. St. Iaşi, ms. 1798, cap. Druleşti, doc. 16.
[7] *Ibidem*, cap. Fedeleşăni, doc. 5.
[8] *Ibidem*, doc. 31.
[9] *Ibidem*, cap. Druleşti, doc. 19; Cat. doc. mold., vol. II, doc. 286.
[10] Arh. St. Buc., ms. 818 şi Arh. St. Iaşi, ms. 1798, cap. Fedeleşăni, doc. 6.
[11] *Ibidem*, cap. Druleşti, doc. 6.

deleşeni 24 de stînjeni şi 5 palme jumătate, dar dispune, după uzanţa timpului, să se facă publicaţie „atît acolo la stare locului cît şi pre la toate zilele de tîrg şi pretutindene în tot ţinutul pîră în 6 luni de zile şi dacă pînă la această vadea să vor arăta cineva, ori din rudeniile vînzătorilor sau din alţi răzeşi i megieşi ca să ceară protimisire a răscumpăra (...), viind la divan, să se cerceteze". Peste 3 zile, la 6 iunie, Isprăvnicia Romanului ordonă lui Costandin Popa, mazil, să facă publicaţie. La 14 noiembrie 1798 acesta răspunde Isprăvniciei că a citit la moşia Fedeleşeni cele două publicaţii primite. La 14 decembrie, o samă de răzeşi, mai cuprinşi şi mai dîrzi se vede şi anume post. Mihălachi Brînză, isp. Condurachi Pilat şi alţii vor să răscumpere o parte din moşiile cumpărate de Sturza în Fedeleşeni şi se prezintă pentru aceasta la Isprăvnicia Romanului. La 12 ianuarie 1799 se judecă pricina de mai sus la Isprăvnicie şi se hotărăşte că o parte n-o pot răscumpăra, „fiind împlinită vadeaoa publicaţiei (trecuseră 6 luni — n. n.), iar pentru o parte să dea banii lui D. I. Sturza, cît l-a costat pe acesta şi s-o răscumpere [12]. Ce s-o fi petrecut în continuare, cum va fi acţionat D. I. Sturza, actele nu mai vorbesc, dar peste 12 zile, la 24 ghenarie 1799, Isprăvnicia Romanului dă scris că acei care au cerut răscumpărarea „n-au voit să dei banii la vadeaoa ce li s-au pus, dar şi după vadeaoa, cerîndu-li-se banii, n-au vrut ca să-i dea" şi deci D. I. Sturza să-şi facă întărituri domneşti pe toate cumpărăturile. Într-adevăr, peste 5 zile, la 29 ghenar 1799, Ioan Alex. Calimah voievod îi întăreşte cumpărăturile [13].

Incercuirea unui sat răzeşesc care depunea rezistenţă era o altă tactică, mai avansată, care ducea mai sigur şi mai repede la rezultatul scontat : capitularea. Intervenea acum, pe de o parte, concurenţa între stăpînii puternici care-i încercuiseră pe răzeşi, iar pe de altă parte graba acestora din urmă de a-şi alege totuşi, dacă se putea, stăpînul preferat. Aşa s-a întîmplat la Şărăţei, puternic centru răzeşesc, care a rezistat cel mai mult dintre satele înghiţite în feuda Miclăuşenilor, fără a fi atins pînă pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, favorizat şi de poziţia sa geografică, mai depărtată de Miclăuşeni şi nu chiar spre est, unde s-a îndreptat de la început cuiul înaintării Prăjeştilor şi Sturzeştilor. Acum însă, în a doua jumătate a secolului, după ce în 1758 se adaugă ultima năvălire tătărască, anii de secetă, războiul ruso-turc din 1768—1774, fiind presaţi dinspre sud-est de mănăstirea Doljeşti iar dinspre nord-vest de Ioan S. Sturza de la Miclăuşeni, strînşi ca-n cleşte, între 1760—1800, Şărăţeii cedează.

După ce primeşte ca danie un loc de prisacă în Şărăţei, căci îi împrumutase cu bani, la mare nevoie, pe răzeşii de aici, Ioan S. Sturza mai „cumpără" în 1762 un loc, iar la 17 ianuarie 1765 încă unul de la Neculai şi Pavel Leahu, fiii lui Gavril Leahu şi ai Ilenei [14]. De fapt, nu fusese vorba de vînzări, ci de *danii camuflate sub formă de vînzări* [15]. La rîndul său, Sturza le dă se vede acestora privelegii, căci Neculai Leahu apare peste

[12] *Ibidem,* cap. Fedeleşăni, doc. 15—19.
[13] *Ibidem,* doc. 20 şi 21.
[14] Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, ms. 602, doc. 87.
[15] Arh. St. Buc., ms. 818 şi Arh. St. Iaşi, ms. 1798, cap. Şărăţei, doc. 21.

un număr de ani cu numele de Neculai curteanul. Răzeşii din Şărăţei vor dărui şi vor vinde ocinile în continuare lui Sturza, dar mai cu seamă mănăstirii Doljeşti, în coasta căreia Ioan S. Sturza, înaintînd spre Şărăţei, îşi instalase provocator avantposturile sale, cîteva prisăci, încă din 1748 [16]. O parte din răzeşii din Şărăţei au încercat să se împotrivească înstrăinării ocinilor şi un Grigore Leahu va fugi şi va trăi ascuns în pădure, făcîndu-se poate haiduc. În 1762 (mai 27), ieromonahul Dionisie Hudici, „stareţul" de aici, împreună cu tot soborul schitului Doljeşti se jăluieşte din nou domnului împotriva lui Ioan S. Sturza, biv vel vornic, care, cumpărînd partea de moşie a unui răzeş din Şărăţei, a pus o prisacă în mijlocul moşiei, în coastele mănăstirii Doljeşti, căreia aproape toţi răzeşii din Şărăţei i-au dăruit, zice actul, părţile lor de moşie [17]. Se citeşte limpede printre rînduri, în tot acest lung proces început între cei doi rechini, invidia şi lăcomia amîndorora. Concurenţa devine făţişă. La 8 februarie 1766, Grigore Alex. Ghica voievod, în urma jalbei ieromonahului Dionisie Hudici de la schitul Doljeşti, scrie lui Ioan S. Sturza, biv vel vornic, să nu mai pricinuiască pagube şi supărări schitului prin cumpărări de moşii în Şărăţei de la răzeşii de acolo, deoarece călugării nu vor să fie răzeşi cu ei pe acea moşie [18].

Profitînd de misticismul unora, mănăstirea atrăgea la călugărie o parte dintre răzeşii Şărăţeilor pentru ca aceştia să-i dăruiască ocinile.

Un alt mijloc folosit aici erau *vînzările camuflate sub formă de danii.* Ţinîndu-se seama de dreptul de protimisis, mănăstirea, pentru că nu avea întîietate la cumpărări de ocini, uza de un „meşteşug" foarte răspîndit în epocă : ocinile cumpărate de la răzeşi pretindea că i-au fost dăruite, căci, în acest caz, răzeşii au avut pînă în 1785 deplină libertate de a-şi înstrăina pămîntul. Astfel, diaconul Ion Leahul din Şărăţei (al cărui tată, Grigore, trăia în pădure, deoarece era urmărit), fiind chemat de episcopul Ionichie al Romanului la 1 noiembrie 1768 împreună cu unchiul său Vasile chelar şi cu alţii, îi dezvăluie acestuia, acuzînd-o, că mănăstirea Doljeşti, în frunte cu ieromonahul Dionisie Hudici, cumpărase pe bani pămînturile unor răzeşi din Şărăţei, dar încheiase cu ei acte de danie, sustrăgîndu-se astfel dreptului de protimisis [19].

La 28 ianuarie 1794, „pentru ca să lipsască pricinile şi giudecăţile, care în curgire de mulţi ani au fost necontenit pînă acum şi sfîrşit nu a mai luat, pricinuindu-să şi la o parte şi la alta multă pagubă cu cheltuielile ce s-au făcut, umblînd pre la giudecăţi" — se hotărăşte ca din cei şase bătrîni cît avea moşia Şărăţei să se împartă pămîntul în cinci părţi : trei să le ia mănăstirea şi două răzeşii [20].

De-acum înainte, porneşte Dimitrie I. Sturza ofensiva. Între răzeşi începe se vede *panica şi deruta*, care, adăugată situaţiei lor economice desperate, îi determină să vină pe rînd, aproape zilnic, să-şi vîndă pămîntu-

---

[16] Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, ms. 648, doc. 82.
[17] *Ibidem,* ms. 602, doc. 108.
[18] *Ibidem,* doc. 115.
[19] *Ibidem,* doc. 125.
[20] *Ibidem.*

rile. În 1796, la 30 martie, D. I. Sturza le cumpără 137 de stînjeni, la 1 iunie — încă 28 stînjeni, pe 3 iunie — $2\frac{1}{2}$ stînjeni, pe 5 iunie — 63 stînjeni, pe 8 iunie — 6 stînjeni, pe 18 iunie — 9 stînjeni, pe 19 iunie — 2 stînjeni, pe 24 iunie — 37 stînjeni, pe 1 iulie — alţii, pe 13 iulie — 11 stînjeni, pe 18 iulie — 32, pe 23 iulie — 14, „cuprinzîndu-se în stăpînirea dumisale — scriu răzeşii acum — toată moşia Şărăţei“ [21].

Pierderea actelor de proprietate de către răzeşi a fost şi ea o cauză a cedării unor moşii ale lor. Pierzîndu-şi actele, după un timp mai îndelungat, se întîmpla să uite şi cît pămînt au avut, să-i uite hotarele şi, în orice caz, să dea prilej boierului din vecinătate să le conteste unele ocini, cum a păţit şi străbunicul dinspre mamă al Otiliei Cazimir, care, rămînînd „răzeş fără pămînturi“ în moşia lui Sturza, Poenile Oancii, a intrat în slujba boierului de la Miclăuşeni. Sau iată ce spun la 1785 răzeşii din Hîndreşti : „(...) despre o parte, scrisorile noastre mai toate s-au prăpădit, despre altă parte, neamurile ni s-au înmulţit şi mai nu ştim cîţi bătrîni au fost din început, ca să ştim cum să ne împărţim pentru ca să nu mai umblăm sărăcindu-ne prin judecăţi“ [22]. De această situaţie profitau boierii, în cazul nostru Sturzeştii, care păstrau cu străşnicie toate actele de proprietate, toate hîrtiile privitoare la averea lor, în tainiţele conacelor sau, la vreme de primejdie, în ascunzătorile mănăstirilor. Tot aşa, în 1767, la judecata lui Grigore Ioan Calimah voievod, în urma cercetărilor făcute prin boieri hotarnici, cum răzeşii din Dăiceni n-au avut decît două zapise iar biv vel vornicul Ioan S. Sturza a prezentat numeroase zapise, se hotărăşte ca „dumnealui vornicul să stăpînească opt părţi dintr-acea moşie Dăiceni, după zapise şi ispisoace ce are şi răzeşii să stăpînească patru părţi, iar neodihnindu-se vreo parte şi s-ar cere la divan, uşa Divanului Domniei mele este deschisă“ [23]. E adevărat, răzeşii scotociseră disperaţi şi mai găsiseră încă două acte, unul din 1641 şi altul din 1705, dar Ioan S. Sturza a scos şi el zapise mai vechi despre acele locuri şi deci lui i se dă dreptate [24].

În ultimele secole şi *diferenţierile între răzeşi*, faptul că unii dintre ei devin mai „cuprinşi“, mai „înstăriţi“, duce la pierderea unor ocini ale altora care sărăciseră, concentrîndu-se pămîntul răzeşesc în mîini mai puţine. Deci şi între ei apăsau uneori tendinţe de acaparare. Astfel, la 10 mai 1670, „moşnenii“ din Şărăţei dau mărturie lui Larion Bărbînţă din acest sat că, după ce acesta i-a ajutat la vreme de nevoie şi de foamete cu bani şi cu pîine, fiind „mai putincios“, iar acum fiind pricină între ei vrînd să-i cuprindă „mai pe toţi“, acesta, nevoind totuşi să se judece şi-a primit împrumuturile şi, la rugăminţile lor, a rămas să-şi stăpînească probabil vechile ocini [25]. Dar în anul foametei celei mari, la 5 septembrie 1663, Maria, fata lui Marco, soţia lui Drăgan şi fratele ei Sindălachi vînd totuşi lui Larion Bărbînţă din Şărăţei partea lor de moşie de aici, partea lui Mănăilă, cu loc de casă în silişte, apă, pădure, loc de prisacă, livezi de pomi

---

21 Arh. St. Buc., ms 818 şi Arh. St. Iaşi, ms. 1798, cap. Şărăţei, doc. 21.
22 *Ibidem*, cap. Hîndreşti, doc. 3.
23 *Ibidem*, cap. Dăiceni, doc. 10.
24 *Ibidem*, doc. 9.
25 Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, ms, 602, f. 201 ; Cat. doc. mold., vol. III, doc. 1946.

și vad de moară, cu 6 lei bani vechi, 3 merțe de grîu curat și un bezmăn de ceară de 4 oca și jumătate, „pe timp de foamete mare" [26].

Pe la 1760, *pentru furt*, Toader Grumază dăruiește o bucată de ocină *ca să scape de spînzurătoare*. Iată impresionanta sa mărturie: „Adecă eu, Toader Grumază, sîn Ștefan Șușeniți și cu frații miei scriu și mărturisesc cu ceastă scrisoare a mea, precum m-au îndemnat becisnicia mea de-am furat o iapă lui Mareș din Lărăuntești și altor oameni buni din Miclăușeni, deci m-au prins și am căzut la legătură, deci unora am plătit, iar altora n-am avut cu ce plăti, ce au vrut să mă spînzure, deci eu am căzut cu unciu-meu, cu Nechifor și cu alți oameni ai mei, cu toții am căzut la Mareș din Lărăuntești și cu Nazariia din Cioncești de mi-au făcut bine cu 10 taleri de mi-am scos capul de la furci și eu le-am dat o bucată de ocină a noastră ce-au fost de parte i Dăvidoe, ca să le fie lor ocină dreaptă, precum le-au fost și întîiu și aiastă scrisoare s-au făcut denainte lui Corchin (Corchiuz) vornicul ot Miclăușăni i vornicul Toader ot tam și Lucor ot tam, Vasilie Oniul și Onca cel bătrîn și Tetiul și de Goia vornicul ot Hălăucești, toți noi ne-am tîmplat acolo cînd s-au făcut aiastă scrisoare și pentru mai mare credință ne-am pus și degitele să se știe" [27].

Și *certurile, neînțelegerile între rude* duc la înstrăinarea unor ocini ale răzeșilor. Astfel Toma, feciorul Urîtei, din neamul Benea, vinde la 1631 a patra parte din satul Găureni boierului Lupu Prăjescu „pentru căci verii i-au fost vîndut o parte de ocină a lui din sat din Drulești" [28], adică „ei încă au vîndut, osebit de Toma, o parte de ocină ce-au avut Toma în satul Druleștii" [29].

Ca să-i răscumpere din închisoare și de la pedeapsa cu moartea răzeșii dau disperați boierului ocinile lor. Ioan C. Sturza pătrunde în moșia Brătulești și devine stăpîn pe partea lui Bejan de aici, care-i dăruise pămîntul ca boierul să-i salveze feciorul prin răscumpărare: „am scos pe feciorul lui Bejan din temniță cînd au muncit pe o babă la Gănești cu alți tîlhari și vrea să-l spînzure și am dat și 12 lei de au dat armașilor" [30].

După cum se constată, *dania* era mijlocul cel mai lesnicios, cel mai răspîndit pentru ca boierul să-și poată continua expansiunea pe alte moșii răzeșești, acaparîndu-le și desființînd treptat satele de răzeși. Avantajul cel mare era că părțile obținute prin danie nu erau supuse dreptului de protimisis, deci le putea primi oricine. Nu se mai punea deci problema, ca la vînzări de ocini, să fii răzeș în acel sat și nici problema priorității rudelor, vecinilor etc. Motivele daniei sînt diferite. Uneori ele nu apar specificate. Ioan C. Sturza notează de pildă doar că o parte din Doljești „mi-au dat danie Toader ficiorul lui Darie" [31]. *Dania* se făcea adesea *pentru a ieși din foamete*, boierul, boiernașul sau răzeșul mai înstărit acordîndu-i celui căzut la nevoie un împrumut în bani sau alimente. Așa de pildă, cum ară-

---

[26] Arh. St. Buc., M-rea Doljești, VII/80; Cat. doc. mold., vol. III, doc. 1005.
[27] Arh. St. Buc., ms. 818 și Arh. St. Iași, ms. 1798, cap. Lorăntești, doc. 5.
[28] *Ibidem*, cap. Găureni, doc. 7.
[29] *Ibidem*, doc. 8.
[30] *Ibidem*, cap. Miclăușeni, doc. 16.
[31] *Ibidem*.

tam, la 7 decembrie 1685, Iordosia, fiica preotului Dumitru din Şărăţei, soţia lui Gligoraş Plote, dăruieşte lui Enache grămăticul din acelaşi sat toată partea de la mama sa Alexandra şi a fetei sale Dafina din Şărăţei ţinutul Romanului, „ca să le scoată din foamete". Enache grămăticul din Şărăţei a fost socrul visticrnicului Ştefan Luca, tatăl vel stolnicului Toma Luca de la 1760 [32].

Un alt mijloc de acaparare era *zălogirea pentru un împrumut* acordat în anumite condiţii. De pildă Apostol Goe, e drept, boiernaş, ajuns chiar pîrcălab, dar avînd rude răzeşi, zălogise boierului Prăjescu (lui Grigore sau Dumitraşcu Prăjescu — n. n.) 1/4 din satul Doljeşti, pentru care nepoţii sînt nevoiţi să zălogească în 1676 alte ocini ale lor din satul Icuşeni, peste Siret, împrumutînd astfel de la Pîntileiu 100 lei bătuţi, ca să răscumpere cu această sumă partea din Doljeşti zălogită lui Prăjescu de către unchiul lor [33]. În 1688, aceşti nepoţi, fraţi între ei (Vasile Goe, Dumitraşcu şi Darie diacul) se judecă cu Pîntelei, fratele lor, care-i împrumutase, dar le ceruse şi camătă, „deşi tocmeala le-a fost ca, pentru achitarea acestor bani, să-şi ia zeciuiala de pe a treia parte din satul Iucşeni, să are şi să cosească în Balomireşti şi în Doljeşti, luînd şi zeciuială, pînă se împlinesc acei bani. Pîntelei pierde procesul şi e obligat să dea înapoi camăta [34].

Datoriile neplătite la timp, în termenul fixat, atrăgeau după sine pierderea ocinilor. Astfel, pe la 1620, răzeşul Mihăilă Horje zălogise o parte din satul Oţeleni lui Petre Cehan, tatăl lui Racoviţă, pentru 32 taleri, datoraţi pentru un cal. La 1631, domnitorul volniceşte pe Racoviţă să stăpînească toată partea lui Mihăilă Horje din Oţăleni pentru datoria sa, precum şi partea lui Gheorghe Horje, nepotul lui Mihăilă, care se împrumutase de la tatăl lui Racoviţă cu 3 galbeni, 7 potronici şi 5 lei [35].

Vinderea zapiselor de cumpărare era şi şi ea o uzanţă a vremii care preceda adesea vinderea pămîntului. Aşa, în 1792, giupînul Vasile Noroce, nemesnic, după ce cumpără la 3 mai pămînt la Fedeleşeni, la 5 iunie vinde zapisul lui Dimitrie I. Sturza [36]. Dar în 1796 (august 8) îi vinde pămîntul lui Sturza [37]. Sau, altă situaţie: în 1793, răzeşii Neculai şi Iordache Pilat cumpără de la Dimitrie I. Sturza „cartea" tatălui lor din Fedeleşeni, „ce o cumpărase dumnealui de la tatăl nostru", dar se angajează ca ei să n-o poată vinde decît tot lui Dimitrie Sturza [38].

O portiţă de intrare a unui boier într-un sat răzeşesc era *cumpărarea sau primirea unei danii de la o rudă tot boier care era însă „răzeş" în acel sat*. De pildă, Lupu Prăjescu pătrunde în Lăţcani prin dania primită aici de la socrul său, Ionaşco Gheanghea, mare vornic de Ţara de Jos [39]. Tot aşa reuşeşte Ioan C. Sturza să pătrundă în puternicul centru răzeşesc al Fedeleşenilor, cumpărînd în 1707 de la vărul său, boierul Ştefan Hăbă-

---

[32] Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, ms. 602, doc. 64, f. 129 ; Cat. doc. mold., vol. IV, doc. 943.
[33] Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, V/6 ; Cat. doc. mold., vol. IV, doc. 25.
[34] Arh. St. Buc., M-rea Doljeşti, ms. 648, f. 141 ; Cat. doc. mold., vol. IV, doc. 1163.
[35] Cat. doc. mold., vol. II, doc. 609 şi 658, apud Arh. St. Buc., ms. 597, f. 2.
[36] Arh. St. Buc., ms. 818 şi Arh. St. Iaşi, ms. 1798, cap. Fedeleşăni, doc. 7.
[37] *Ibidem*, doc. 9.
[38] *Ibidem*, doc. 8.
[39] *Ibidem*, cap. *Druleşti*, doc. 10.

escul, care moştenise aici aşa-zisa parte a Letii ; Sturza va fi de acum înainte „răzeş" în Fedeleşeni [40].

Deci greutatea pentru boieri era la început, pînă-şi creau un „cap de pod", pînă găseau „cuiul lui Pepelea". Locul obţinut putea fi cît de mic. Răzeşii din Şărăţei, ajungînd la ananghie, fuseseră nevoiţi să apeleze la ajutorul lui Sturza, dar, mai tîrziu, în 1780, dădură pentru acest împrumut zapis „la cinsitit mîna dumisale vorn. Ioan Sturza ot Miclăuşeni, precum şi se ştie că făcîndu-ne dumnealui bine cu bani într-un an de zile, i-am dat şi noi din moşia noastră dumisale un loc de prisacă acolo în Şărăţei, însă să şadă om zdravăn la mijlocu locului şi cît a pute zvîrli cu toporu de pol ocă în patru părţi după obiceiu, atît să fie acel loc şi să fie dumisale dreaptă ocină şi moşie şi cuconilor dumisale" [41]. Odată intrat, boierul îşi crea cît mai multe asemenea capete de pod în satul răzeşesc respectiv, fiind de-acum liber să le cumpere ocinile, iar ei să-i vîndă „ca unui drept răzeş ci este în numita moşie împreună cu noi" — cum declară de pildă cei din Fedeleşeni despre Dimitrie I. Sturza [42]. Am văzut că aşa proceda şi Lupu Prăjescu : odată pătruns într-un sat răzeşesc, el cumpăra în continuare orice i se ivea : o casă, chiar şi numai o parte de casă, o livadă etc., ca să prindă omul cheag cît mai mult şi-n cît mai multe sate, aşteptînd apoi în linişte, dar urmărind de la distanţă, ca păianjenul prada, momentul cînd răzeşii sînt la strîmtoare ca să-i învăluie.

Aşa au dispărut pentru totdeauna de pe harta Moldovei şase sate răzeşeşti, înghiţite în feuda Miclăuşenilor : Găureni, Druleşti, Şărăţei, Lorinteşti, Dăiceni, Lăţcani, iar Miclăuşenii, Hîndreştii şi Fedeleşenii au rămas ca localităţi dar cu o populaţie îngenuncheată, de clăcaşi şi de robi.

COMMENT ONT DISPARU SIX VILLAGES ALLODIAUX EN MOLDAVIE

Résumé

On analyse les conditions de disparition de six villages allodiaux (Găureni, Druleşti, Sărăţei, Lorinteşti, Dăiceni et Leţcani), qui ont été avalés par la grande propriété féodale, ci-répresentée par le boyrd Lupu Prăjescu, la famille des voyards Stourza et les autres.

Dans les temps de famine ou de troubles internes et externes, ce processus s'ait manifesté intensément, mais il fut ininterrompu jusqu'à la liquidation totale des grandes terres allodiales (comme celles citées).

[40] *Ibidem*, cap. Miclăuşeni, doc. 16.
[41] *Ibidem*, cap. Şărăţei, doc. 3.
[42] *Ibidem*, cap. Fedeleşăni, doc. 11.